

## A DOLGOK KRISZTUSI RENDJÉBEN

Akármilyen hirtelen és váratlanul ér is valami bennünket, akármennyire is megzavarja a látásunkat, az Isten terveiben ez is benne van. És benne van, éppen velünk, a mi üdvösségtörténetünkkel kapcsolatosan. A hívő embernek ez a megnyugvás kezdete lehet.

Akinek nincsen hite, semmiféle világnézete, az mindig csak az éppen eléje pattanó egyes eseménnyel, dologgal, a mindenkori pillanattal foglalkozik. Ez köti le. Akinek azonban van hite, világnézete, az a szellemében, a lelkében egységbe fonja és fogja a dolgokat. Egyetemes gondolat értelmére fűzi fel őket. Nemcsak a részt nézi külön, hanem a részt az egészben nézi, mint az egésznek egy kicsi kis hányadát. A hívő ember az Isten felé, az Isten irányában sorakoztatja fel lelkében a dolgokat és az Istentől rájuk szóródó világosságban is figyelni, rendezni őket, emberi értelmével és hitével. Mindig a nagy egészet akarja, erre törekszik, ezt hordozza.

Az ember hajlamos úgy gondolkodni, érezni és cselekedni, mintha az egész kozmosz, minden, az egész élet csak azért lenne, hogy ökörlötte forogjon. Mintha ő állana a világmindenség középpontjában. Tele van önmagával. Csak a saját dolgaival törődik, csak ezekkel foglalkozik, más nem érdekli. Az ilyen ember azonban nagyon kis körbe zárta be magát: önmagába. S ezért nagyon kicsi és nagyon gyenge lett.

Mindnyájan csak részi vagyunk nagyobb, egész nagy egészeknek. Halhatatlan lelkünknel fogva ugyan halhatatlan, tehát nagyon fontos részei, de csak részei. Nem mi vagyunk az egész és nem mi vagyunk az élet középpontja. Aki így szemléli az életet, az szellemében, érzésvilágában, lelkületében kitágul és sokoldalú lesz. És rádőbben arra, hogy az élet elsősorban feladat és szolgálat. És „mivel kevésben hű voltál, sokat bízek rád, menj be urad örömébe” — olvassuk Máté evangéliumában (25, 21—22). A hívő ember a feladatot és szolgálatot az Isten kezéből veszi el. Így megszenteli és felemeli. Azzal, hogy mindent az örökkévalóra is vonatkoztat. Ettől megerősödnek és megszentelődnek a dolgok életében.

Nem könnyű az életet, a mindenséget egységben élni, érezni és „lát-ni”. Képletesen mondva ezt. Mert minden atomizálódik. Maga a parányi atom is nagyon sok, még parányibb alkotórészekből áll. A tudás mindinkább specializálódik. Mert az egyes tudományágak is döbbenetesen gazdagnak. Mindig új területek lesznek ismertté és a részeknek részei még ismertebbekké. Ebbe a megszámlálhatatlan és áttekinthetetlen, ebbe a széthullani látszó és mégis csodálatosan egységben maradó valóságba és mégis titokba beledobott emberi értelemnek megtalálni a helyét, biztos helyét és bizonyosságát, és önmagában is megteremtene az egységét mindannak, amit tud, érez, sejt és lát, vár, kíván, keres és hisz: nem könnyű dolog. Itt tűnik ki a gondolkodó ember nagysága és értéke. A régi, primitív, statikus világkép annyit mifelénk is szimbolizál, hogy el kell jutnunk valami „statikusra” is, állandóra. A gondolkodásunkba, az érzésvilágunkba, a cselekvésünkbe egyetemesség kell. Minél nagyobb egyetemességre való törekvés.

Üdvösségünk napja az emberré lett és a halottaiból feltámadt Krisztus. Az egyetemességbe, az ő feléje vivő iránytűnk és erőnk a hitünk. És

mindenekfelett ebben is és ezen keresztül is az ő fogyhatatlan kegyelme. A lélek nyugtalansága sodor feléje. Krisztus Urunk új értékrendet adott az embernek, a lélek értékrendjét, a belső értékek rendjét. Nem a vagyon, nem a rang, nem a hatalom, nem a származás, nem a név az, ami értékessé tehet, ami „számít”, hanem a bensőnk milyensége, a lelkünk értékei, az emberségünk. Minden külső véleményről és ítéletről függetlenül ezek azok, amik az Isten előtt számbajönnek. „Keressétek (először) inkább az ő országát (és annak igazságát) és ezeket (mind) hozzákapjátok” (Luk. 12, 31). — „Nem a szolgaság lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljétek, hanem a fogadott fiúság Lelkét... Maga a Lélek tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk” (Róm. 8, 15—16). „Újultok meg gondolkodástok szellemében és öltsetek magatokra az új embert...” (Ef. 4, 23).

Ennek a léleknek köbe és a művészetek szépségébe és nem egyszer monumentalitásába öltözött vágyai, reménysegei, kilátása, felemelkedései maradtak ránk a régi templomokban és kultuszhelyeken. Ahogyan fejlődött az ember, mindig jobban és jobban elmélyült, befeléfordult és a lélek pereméről kereste az Istent, majd a lélek mélységeiből. „Lélek az Isten: lélekben és igazságban kell őt imádni” (Ján. 4, 24). — „Hüszren ti az élő Isten temploma vagytok...” (2. Kor. 6, 16).

### **Egyház és történet**

Az Isten igazi háza az egyháza lett, mint élő közösség, mint Krisztusnak misztikus teste. Nem az érc, hanem az élet aránya, a lélek aránya lett az igazi érték. S akkor volt ez mindig a legerősebb, ha nem akarta magát fölcserélni a világ aranyával. De minél jobban ehhez tapadt, akár milyen formában is — hatalom, fény, gazdagság, érvényesülés, profanizáció, befolyás, politika —, annál fakultabb lett benne és általa a lélek aránya. Az egyház ugyan intézmény is, és bizonyos mértékben ilyen dolgok is velejárnak intézmény-voltával, de a súlypont sohasem lehet ezekben. Sem az egyház egészében, sem az egyén, a hívő lelkében.

Dicsőség és megaláztatás ugyanannak a Krisztus-arcnak két vetülete. Aki őt követi, nem választhatja csak az egyiket. Csak a megaláztatást sem, mert nem bírná ki. A megaláztatásra következik a dicsőség. A kereszttúra és halálra a feltámadás. „Nem különb a tanítvány mesterénél”... (Mt. 10, 24). A mester azonban isteni Mester. Hű és nagy. A legnagyobb, aki sohasem hagyja el a tanítványát.

Az evilági és a természetfeletti, a föld és az Isten országa a hívő ember számára egyazon valóságnak két aspektusa, és mégis állandó egysége lelkében és egész életében. Egymást szent egységben átölelik. Egy megindult folyamatot, világfolyamatot nem lehet megakadályozni, és nem lehet minden részletében teljesen felmérni és lemérni. Az egyház elindulása a történelemben világfolyamat. Külső története megismerhető és megismertethető. Ki-ki lelkülete, műveltsége, hite, világnézete, kora szerinti teszi meg ezt. Az egyház belső története azonban nagyrészt megismerhetetlen. Sokminden sejthető, látható, érezhető belőle, de még több az ismeretlen ebben a kegyelmi történetben. Hogy kikben, mikor, milyen mértékben, miért, hogyan, milyen céllal, milyen jelleggel, felemelően, megvilágosítással, vigasztalóan, tanítóan, erősítően, örömetadóan-e, vagy miképpen működött és hatott és formált életet és lelket a kegyelem: — hogy a lélek és élet sorsát befolyásolta, megváltoztatta, újjáteremtette, új utakra

indította: mindez legnagyobbrészt titok. Az Isten és a lelkek titka az időben és az is marad.

Hogy mi történik az egyház befolyására, az Isten indítására, vagy mi történik ellenhatásként éppen ellene, tehát negatív mégiscsak hozzákapcsolódva, és mindennek, mindenütt és mindenki, mi a pillanatnyi, vagy maradandó összetevője és eredője: ki tudná ezt megmondani? Ki látja az egyszer megszületett jó továbbhullámlását, továbbgyűrűzését a lelkekben, nemzedékekben? Sokszor már csak parányokban, de mégis abból, az egyszer megindultból? Sokszor hatalmasan felerősödve a kicsi jó, és éppen megint ebből a forrásból? A hívek közössége, az egyház a mustármag, a kovász. Kicsi, de messzire hat. Kicsi, de nagyra nőhet. Kicsi, de messzire kisugárzik. S csak akkor vennénk észre és tudnánk meg, hogy mit jelentett, ha hirtelen és egyszerre nyomtalanul eltűnnék az emberekből, — lelkéből, a történelemből, egészen, minden hatásával, minden eredményével és eredménytelenségével együtt. „Ne félj, te kised nyáj! Úgy tetszett Atyátoknak, hogy nektek adja az országot” (Luk. 12, 32).

Emberi gyöngeségre alapította az Isten egyházát az apostolokban. Első feje háromszor tagadta meg az Urat a szomorúságok és fájdalmak éjszakáján. Teste a történelem folyamán telve volt szeplővel és hibával is, de szépséggel, élet- és lélekhősiességgel, jósággal és erkölcsi nagysággal is. Az Istent rejti a világban. Az Istent hordozza az emberek között, az emberekhez. Sokszor csak nevében él az embereken, akik cselekedeteikkel talán megcsúfolják. És mégis: továbbél. És mégis: megint diadalmasan és erősen fellobog sokszor élete. Mert nem emberi erő élteti. Az Isten maga, az Isten ereje élteti. Akinek kezében csak törekeny eszköz minden, ami emberi. Ez a legnagyobb csoda, hogy gyarló és bűnös emberek kezén az egyház mégis él.

A világ, az élet, a lélek sohasem kész. Mindig változik. Mindig készül. S az embert az izgatja, amit még nem lát. Az érdekli. Azt akarja látni, ami a formák mögött, a látszatok mögött van, ami mozgat, éltet, változtat, ami lényeg az esetlegességek mögött. S így van ez az egyházzal kapcsolatosan is. Az egyház hangja csak egy hang a sok emberi hang között, amik körülöttünk is és bennünk is hangzanak. De ez a hang az Isten hangja, s ezért túlhallatszik a mulandóságon, túlhallatszik minden időn. Ez a hang a rend hangja. Az egésznek a hangja. A dinamizmusban a mértéknek és egyensúlynak a hangja. A sokságban az értelmes egységnek a hangja. A minden változóban és minden változásban a változatlan, az állandónak, az összetartozónak, a rendezőnek a hangja. Az igaz és jó érintkezésének a hangja a dolgokkal. „A lelki adományok különféleek, de a Lélek ugyanaz. A megbízatások is különféleek, de az Úr ugyanaz. A Lélek ajándékait pedig ki-ki azért kapja, hogy használjon vele” (1. Kor. 12, 4—7). Ez a hang a célok és értelmek összhangja. Csodálatos gazdagságú hang. Mindenek végső felelete és örök kifejelete.

Ne gondoljuk azt, hogy a sok evilági hangnak nem volna meg az értelme, hogy csak a miénk számít, a miénk a fontos. Ez nem lenne az igazságnak megfelelő gondolkodás. Mert mindennek van valami értelme, Isten nem engedné meg különben őket. Lehet, hogy ez az „értelem” egészen negatív, de akkor is van valami jelentősége, talán éppen az ellenhatás révén amit létrehoz. Arról azonban meg lehetünk győződve, hogy a mi szavunk is nagyon fontos. A legfontosabbak egyike. Még akkor is, ha mások másként vélekednek erről és természetesen a sajátjukat tartják annak. Ez velejárója minden igazi meggyőződésnek. Sokmindent át is veszünk és nekünk kell azokat továbbfejlesztelnünk, vagy befejeznünk. Ha belegondolunk nagyon komolyan a felelősségünkbe: döbbene-

tesen nagy és szép ez az Isten előtt: mindenkiért, és mindenért, ami ránk bízott. Mindehhez személyes kezdeményezés is kell és továbbszorgalmazás. Ezért nagyon fontos a mitőlünk kiinduló is.

Az egész világot, minden emberért az Úr Jézus Krisztus vette magára a felelősséget. „Amint tehát egynek bűnbeeséséből büntetés szállt minden emberre, úgy árad minden emberre életadó megigazulás egynek igaz volta miatt” (Róm. 5, 18). A magunk parányi része az ő érdemein és világosságán fényesedik meg. De úgy, hogy ellátunk fényénél az örökkévalóságig. Az evilági életben soha semmi sem kész véglegesen és soha semmi sem lezárt. Az egyház, az egyháziak élete sem. A nagy ígért: „És a pokol kapui nem vesznek erőt rajta” (Mt. 16, 18) az egésznek szólnak, egyetemesen. A részek élete a mi közreműködésunktől, a mi állásfoglalásainktól, a mi munkánktól, a mi igazságérzetunktől, a mi szenvedéseinktől, a mi szeretetunktől is függ.

### A lélek szabadsága

Ebben az állandó munkálkodásunkban egész embereknek kell lennünk, és meg kell szentelődnünk. Ha azt akarjuk, hogy valami egészséges és teljes, maradandó lehessen: azt belülről kell építeni kezdenünk: a lelkünkbelől, a becsületességünkbelől, a jóakaratunkból, az igazságunkból, a szeretetünkbelől, a hitünkbelől, a meggyőződésünkbelől. És másoknál is így kell kezdenünk az építést, ha nem akarunk homokra építeni. Bentről a lelkünkbelől. „Készítsétek elő az Úr útját! Egyengessétek ösvényeit!” (Mt. 2, 3). Ha a lélekben megvan a szilárd alap, a biztos mag, e körül mozoghat, zajonghat, változhat az élet sodra. Ez az alap szilárd marad. Szilárdságát és reménységét az Istenbe horgonyozta bele. „Én az Alfa és az Omega vagyok, a kezdet és a vég. Én a szomjazónak ingyen adok az élő vizek forrásából. A győztes részesedik mindebben. Én Istené leszek, s ő az én fiam” (Jel. 21, 6—7).

Minden állandó mozgásban, változásban van. Mi is. Állandó küzdelemben vagyunk a természettel, hogy azt mindig jobban és jobban megismerhessük és mindig jobban és jobban az ember szolgálatába állíthassuk. Tökéletesítésén, „megváltásán”, „megszentelésén” munkálkodunk. Mert ez az Isten szándéka és akarata. Ezt kell helyesen leolvasnunk a dolgok felénk-fordult arcáról. Semmilyen emberi dolgunkat se tegyük meg „istenünké” mi, akik Krisztusban elértük a lélek szabadságát. „A szabadságra Krisztus vezetett minket. Álljatok tehát szilárdan” (Gal. 5, 1). Az emberi dolgok, egyedül önmagukban, nem tudnak minket teljesen kitölteni, akármilyen szépek és akármennyire jelentősek és fontosak legyenek — a mi számunkra is. Ha az ember belsőleg nem szabad, előbbutóbb önkény és kaosz lesz benne és körülötte.

Mindig komolyan és felelősséggel és maximálisan jól kell dolgoznunk és viszonyulnunk feladatainkhoz. A túligény azonban és a túlkövetelmény nem jó, mert makacssá tesz, elveszi a kedvünket és akadálya lesz annak, hogy a dolgokhoz, az élethez, az emberhez szívvel is közeledjünk. Ez pedig nagyon fontos. Mert ez biztosítja az állhatatosságunkat a jóban. A szívünk biztosítja, hogy ne csak önző céljainkat nézzük és ne csak azokat elégítsük ki, hanem szélesebb és mélyebb legyen a tekintetünk és az érdeklődésünk. Egyszóval: szeressük is a dolgokat. Szeressük is a dolgok mögött lévő embert. A szeretet az élet lelke. A szeretetet szereti az Isten. „Hiszen, Isten maga műveli bennetek jóakarata szerint a szándékot, meg a végrehajtást is” (Fil. 2, 13). Nagy életeréje van

annak, aki ebben hinni tud. Az egész, a teljes, a minden oldalról megtámadhatatlan, kifogástalan és mindenki felé egyformán igazságos igazságot nem szokta produkálni az élet. Belátás és bölcsesség és alázat is ezért kell az élethez, mert különben könnyen megkeseredik bennünk, s a mi keserőségünk azután másokat is, sokakat, keserűvé tehet. A keserőség szintén egyoldalúság. Az igazságnak sok ellenállást, a keserűség ellenállását is le kell győznie, az emberekben és a dolgokban egyaránt. „A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen, s ellentétben állnak egymással. Így nem azt tesztitek, amit szeretnétek” (Gal. 5, 17).

A mi életünk irányítói és mértékei Krisztus Urunk szavai, a példázataiban rejlő igazságok, az ő tanítása, az ő példája. Állandóan ezeken kell tartanunk a lelkiismeretünket, a „lelkünk szemét”, hogy nem távolodtunk-e el tőlük? Hogy keresztények vagyunk-e még? Ez nem hogy zavarná a látásunkat, nem hogy bizonytalanná és félszeggé tenne minket, sőt, szemünket még fényesebbé teszi, minden értéket visszatükrözővé, és életünket még erősebbé, még színesebbé és még gazdagabb tartalmúvá. „Nemcsak kenyérral él az ember, hanem minden igével, amely Isten ajkáról való” (Mt. 4, 4). Ez a lélek azonban még mélyebben pillant hat bele a „kenyér” jelentőségébe és értelmébe,

„Mindannyiunkat egy Lélek itatott át. A test nem egy tagból áll ugyanis, hanem sokból” (1. Kor. 13, 13). Az Isten szemében nincsenek népek, fajok, országok, társadalmak, osztályok; az Isten szemében nincsen semmi megosztottság, az Isten szemében csak emberek, csak lelkek vannak. A korlátok és megosztottságok, a részekre való tördelés helyett a nagy egésznek vágya és akarata hatja át a legjobbak értelmét és akaratát is. Isten van előttünk. Jó ez az út. Összeér és egybeölelkezik rajta a hívő lélekben föld és ég. Minden a kegyelem vonzásába és világosságába, tisztító és fölemelő hatalmába is kerül. Amikor mi szellemről, tudásról, tudományról, természetéről, szabadságról és akaratról, vagy bármiről is beszélünk, külön-külön választva, széthátárolva őket, mintha mind egymástól különálló és megkülönböztethető valamikként léteznének: voltaképpen részekről beszélünk, és fikció az, amit így szétválasztva mondunk. Egy önálló egésznek a fikciója, mert hiszen minden mindennel összefügg, minden egymástól is függ, mindent átjár a kegyelem is, ha nagyon sokan nem is látják ezt, nem akarnak róla tudomást sem venni, és ha igen sokszor nekünk magunknak is nagyon nehéz ennek a valóságát felismernünk, ha igen sokszor önmagunkban önmagunkkal is küzdünk kell ezért.

## **Hit és szeretet egysége**

Az Úr mellettünk van. Az Úrral egyszer „szemmeláthatólag” is találkozunk. Az Úr-jövetre várunk. Az Úr a mi reménységünk és erőnk. Minden éltető valóság a számunkra, de a hitünk valósága, tehát kegyelmi valóság is. Ez a mi várakozásunk nem befejezett, nem merev, nem kész. Nyitott és szabad, de irányfény és vonzóerő, amely rendez mibennünk a dolgokat: ez a biztos és erről érezzük azt, hogy végleges. A „most” és az „azután” egybefonódik benne. És kegyelem révén rejtetten már megkezdődött benne számunkra az örökkévalóság is. Ma és mindenkor. Mint a magból kinő a fa, úgy nő ki a mából a holnap. A mában élünk és várjuk a holnapot. De minden „ma” is nagyon fontos, döntően fontos, mert benne van a holnap magja. És ez a mindennapok felelősségét és reményét és örömét is jelenti mibennünk. Aki úgy akar mindig a magasságokban maradni és élni, hogy közben

elveszíti szeme sugarából és felelőségéből a földi életet: az ilyen nem tud megmaradni érdemesen, helyesen és igazán az isteni magasságokban sem. Elferdül, eltorzul, világtalan és naív lesz egész gondolkodása és magatartása. Az Isten gondolataiban az emberrel kapcsolatosan benne van a föld is, az evilági élet is. Hegy nincsen völgy nélkül. Magasröptű, de tisztán elméletnek megmaradó elgondolásoknál a szeretetről, többet ér a szeretetnek egyetlen kis tette is. „A legnagyobb a szeretet. Törekedjetek a szeretetre” (1. Kor. 13, 13). A földi utakon a csillagokról tudunk eligazodni. De a földi utak vége is a csillagokig érhet.

Vándorok vagyunk a földön. Messzi és magastitkú vándorok. Az Ige szomjazásával és vágyával megyünk előre. Hogy mindig jobban és jobban kinyíljék előttünk az, amit az Ige jelent nekünk. Nem is olyan sok kell az Ige gazdagságából, oly mérhetetlenül és véghetetlenül nagy ez a gazdagság, hogy a mindennapok tanúivá tegyen minket: — az Igéről, az Ige felé. Mindenben és mindenütt. „Hiszen meghaltatok és életetek Krisztussal az Istenben van elrejtve” (Kol. 3, 4). Mindnyájan éljük és írjuk a mi Urunk Jézus Krisztus történetét, a szívünkben, lelkünkben és életünkben. Jézus Krisztus az életben. Jézus Krisztus a világban. Jézus Krisztus a Mindenségben. Olyan végtelen ez a gondolat, hitünknek ez a valósága, és mégis ilyen közeli mindegyikünkhöz. A világ lesz ezzel isteni, de hordozza, rejti az Istent. Ez nem teszi kisebbé a világot, hanem mérhetetlenül gazdagabbá. A világ világ marad, de a felelőségünk iránta ezzel mérhetetlenül megnőtt. Rajta jár az Úr, közöttünk jár az Úr. „S ő ahol csak megfordult, jót tett” (Ap. csel. 10, 38). Krisztus Urunkkal belépett történetünkbe az Isten — végtelen szeretetével és mindenható hatalmával.

Amikor az emberiség lelkében, a fejlődés Isten-akarta folyamatában, a régebbi statikus világkép széttöredezett és széthullott, nehezebb lett az egyes ember sorsa egységes világképének megalkotásában. Öntudatos embernek mégis meg kell ezt teremtenie magában; vagy így, vagy úgy. Mi azt mondjuk, hogy így: „Velünk van az Isten” (Num. 14, 9). Ami nemcsak hagyomány, amit nemcsak örököltünk, hanem amit magunk alkottunk és szereztünk meg, sokkal szélesebb és sokkal mélyebb ismerettel, sokkal gazdagabb tapasztalattal, sokkal krisztusibb érzékkel, a természetnek és a mindenségnek mindig jobban növekvő ismeretével: az sokkal biztosabb és sokkal nyugodtabb otthonunknak látszik — a lelkünk számára is.

Ahol jóakarát van, őszinteség, nyíltság, becsületesség, igaz értékek igaz keresése, szomjúság a szeretetre, igazságra, igazságosságra, békességre és emberségre az ember fiainak szívében: jó talaj ez, itt „közel az Úr” (144. zs.). Itt hirtelen és váratlanul mély csendben, vagy robbanó viharban, az élet mindennapi útján egyszerűen megjelenhet és előttünk állhat maga az Úr. Egyszerűen és természetesen, mint akkor, valamikor régen, és azóta is, az időn és történésen keresztül, annyi millió és százmillió és ezermillió alkalommal odaállt ő már az ember mellé és megmutatkozott, megnyílt neki. És az ember boldogan és csodálkozva hajtotta bele megfáradt fejét a kezébe, és tette oda vágyódó szívét az ő szentséges szívére. Ezért azonban sokszor meg kell küzdenünk és sokszor meg kell szenvednünk. És sokszor talán így, az emberi küzdelem és az emberi szenvedés imádságával, meg kell imádkoznunk érte. Azért, hogy biztosak legyünk abban, „hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmességek, sem jelenvalók, sem jövődők, sem hatalmasságok, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat minket Isten szeretetétől, mely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van” (Róm. 8, 38 — 39).